

Людмила Дячук*

Університет Монса
Факультет письмового та усного перекладу (FTI-EII)
Кафедра з дослідження пострадянського простору
та слов'янських культур
liudmyla.diachuk@umons.ac.be

УДК 811.161.2'373.7::811.111:811.133.1
<https://doi.org/10.18485/slavistika.2024.28.1.5>

оригінальний науковий рад
прим'єнений 29. 1. 2024.
прийнятий за штампу 25. 9. 2024.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОЛОРАТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ КАРТИНАХ СВІТУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглянуто фразеологізми французької та англійської мов з кольоролексемами та визначено найбільш адекватні способи їх відтворення українською мовою. Встановлено, що фразеологічні одиниці, до складу яких входять кольороназви, несуть інформацію про культурні норми країни, відображають специфіку світогляду кожної мовної картини світу. Доведено, що основні способи перекладу фразеологічних одиниць з колоремами поділяються на фразеологічні (переклад за допомогою абсолютного еквівалента та переклад за допомогою фразеологічного аналога) та нефразеологічні (описовий переклад, дослівний переклад).

Ключові слова: мовна картина світу, фразеологічні одиниці, колороніми, способи перекладу, фразеологічний еквівалент, фразеологічний аналог, описовий переклад, дослівний переклад.

The article examines French and English phraseological units with a color component and determines the most adequate ways of their rendering into Ukrainian. It has been established that phraseological units, which include the color name, carry information about the cultural norms of the country and reflect the peculiarities of the worldview of each “linguistic image of the world”. It is proved that the translation of phraseological units with a color naming component is carried out by means of phraseological (phraseological analogue, phraseological equivalent) and non-phraseological (descriptive translation, word-for-word translation) methods of reproduction.

Keywords: linguistic image of the world, phraseological units, color concept, ways of translation, phraseological equivalent, phraseological analogue, descriptive translation, word-for-word translation.

ВСТУП

Усі фразеологізми відображають специфіку світогляду кожного окремого народу, тому доцільним та актуальним вважаємо розглянути репрезентацію фразеологізмів з кольоремами у французькій і англійській картинах світу та їх відтворення українською мовою. Символіка кольору у французь-

* <https://orcid.org/0000-0002-0076-5236>

кій, англійській та українській мовах сприймається відповідно по-різному. На таке сприйняття, зокрема, впливає культура, побут, звичаї, ментальність етносу, історичні аспекти розвитку, адже кольори є важливими концептами, які повністю відображають картину світу певної лінгвокультури.

Оскільки в лексичному значенні тема вживання кольорів є досить поширеною для аналізу в лінгвістичних студіях, видається нагальним проведення дослідження в рамках культурологічно орієнтованого перекладознавства, що зумовлює актуальність дослідження. При перекладі встановлюються мовні відповідності між вихідною мовою і мовою перекладу, зіставляються не тільки мовні форми, але також і мовне бачення світу і ситуації спілкування поряд з широким колом позамовних чинників, що визначаються загальним поняттям культури.

У «Словнику термінів міжкультурної комунікації» Ф. Бацевича термін «картина світу» визначається як «сукупність знань, думок, уявлень тощо учасників спілкування стосовно реальної або уявної дійсності, що формується за допомогою мови конкретної національної лінгвокультурної спільноти» (Бацевич 2007: 71). Фразеологія тісно пов'язана з культурою окремо взятого народу, що відображає сформований культурно-історичний досвід пізнання світу у вигляді образних сталих зворотів у мові. Як справедливо зазначає Л. Савченко, що «фразеологія це відбиток картин реальності, у якій містяться фрагменти культури, історії, етнографії, психології, світогляду, релігії, менталітету, відтворюється національний характер народу, це своєрідний зразок ретельного та пильного кодування його духовної культури» (Савченко 2013: 522).

При перекладі фразеологічних одиниць неминучі відмінності від тексту оригіналу із залученням різних перекладацьких трансформацій (заміни, додавання, опущення), викликані такими факторами, як національно-культурне забарвлення фразеологізмів, у яких найчастіше план змісту не збігається з планом вираження, розбіжностями будови мов, відмінностями соціокультурного середовища.

Метою дослідження є порівняльний аналіз фразеологічних одиниць (ФО далі) з колірним компонентом у французькій, англійській, українській мовах та встановлення найбільш адекватних відповідників та можливих способів їх відтворення.

Досягнення мети передбачає розв'язання наступних **завдань**: уточнити поняття фразеологізму; виокремити фразеологізми з колірним елементом; визначити особливості перекладу цих лексичних одиниць.

Об'єктом дослідження є колороніми як компоненти фразеологічних одиниць у французькій, англійській, українській мовах. **Предметом дослід-**

ження є шляхи передачі французьких та англійських ФО з компонентом кольороназва українською мовою.

У дослідженні були використані такі методи, як описовий, метод лексико-семантичного аналізу значення кольорів у фразеологізмах та зіставний методи. Для аналізу було виокремлено 60 ФО з колірним компонентом з лексикографічних та фразеологічних джерел, що забезпечує достовірність дослідження: *Dictionnaire des expressions et locutions* (Rey A. & Chantreau S., 1991), *Les expressions idiomatiques* (Chollet, 2008), *Longman Dictionary of English Idioms* (London, 1996), *Oxford Dictionary of English Idioms* (New York: Oxford University Press, 2009), *Словник української мови в 11-ти томах* (далі СУМ) (Київ, 1970-1980), *Словник фразеологізмів української мови* (далі СФУМ) /Авт.уклад. В.М. Білоноженко (Київ, 2008), *Новий тлумачний словник української мови в 3-х томах* (далі НТСУМ) /Авт.уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпущко (Київ, 2007: Т. 1 /А-К/. 926, Т. 2 /К-П/. 926, Т. 3 /П-Я/. 862), *Словник стійких народних порівнянь* (далі ССНП) /Авт.уклад О.С. Юрченко, А.О. Івченко (Харків, 1993), *Українсько-французький і французько-український фразеологічний словник* /Авт.уклад. М.А. Венгренівська, Г.Ф. Венгренівська, Т. Б.Оратовський (Київ, 2000), *Англо-український фразеологічний словник* (далі АУФС) /Авт.уклад. уклад. К.Т. Баранцев (Київ, 2006).

Видається актуальним дослідити специфіку функціонування ФО з колоративним компонентом у лінгвокультурологічному та перекладацькому аспектах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Одними із перших у французькій лінгвістичній традиції явище фразеології висвітлювали у своїх працях “Курс загальної лінгвістики” Ф. де Сосюр (Saussure, 1922) та «Французька стилістика» Ш. Балі (Bally, 1951). Серед англомовних вчених можна виділити Ф. Читра «Ідіоми та ідіоматика» (Chitra, 1996), Р. Муна «Сталі вирази та ідіоми англійської мови» (Moon, 1998). В українському мовознавстві опубліковано низку монографій, у яких у різних аспектах досліджено фразеологічні одиниці: Л. Скрипник «Фразеологія української мови» (1973), Ю. Прадід «Фразеологічна ідеографія» (1997), О. Селіванової, «Нариси з української фразеології психокогнітивний та етнокультурний аспекти» (2004), М. Жуйкова Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов (2007), В. Забіяка & І. Забіяка «Світ фразеологізмів» (2012), Л. Савченко «Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти» (2013).

Л. Попович пов'язує когнітивну теорію світогляду з фразеологією кольорів, показуючи, як кожна мовна картина світу формує унікальні асоціа-

ції. Прототипи кольорів, як-от світлі й яскраві відтінки, зазвичай пов'язані з позитивними символами, тоді як непрототипові тьмяні кольори відображають негативні стереотипи. Ці відмінності в концептуалізації кольорів демонструють специфіку кожної мовної картини світу, де символіка кольору формується через історичні та культурні контексти, а також через асоціативні й психолінгвістичні чинники, характерні для кожної культури (Попович 2007: 408–422). У дослідженні Л. Попович висунуто гіпотезу, що категоризація кольорів у слов'янському фольклорі базується не на хроматичних властивостях, а на ознаці світозарності. Авторка вважає, що це пояснює амбівалентність символіки кольорів (Попович 2012: 7–40).

На сьогоднішній день існує багато наукових визначень терміну фразеологізм, у нашому дослідженні наведемо визначення О. Селіванової з «Сучасної термінологічної енциклопедії», фразеологізмами слід вважати «стійкі, зв'язані єдністю змісту, постійно відтворювані в мовленні словосполучення або висловлення, що ґрунтуються на стереотипах етносвідомості, є репрезентантами культури народу та характеризуються образністю й експресивністю» [Селіванової 2003: 641].

Специфіку перекладу фразеологічних одиниць вивчали зарубіжні і українські науковці такі як: Р. Зорівчак (1989), О. Чередниченко (2007), І. Корунець (2003), М. Бейкер (2011) та інші. Існують різні підходи до відтворення фразеологічних одиниць, але беручи до уваги надбання теоретиків і практиків перекладу [Р. Зорівчак (1989), О. Чередниченко (2007), І. Корунець (2003), В. Карабан (2004), М. Бейкер (2011)], виділяємо такі способи перекладу фразеологізмів з колірним компонентом:

- 1) переклад за допомогою абсолютного еквівалента;
- 2) переклад за допомогою фразеологічного аналога;
- 3) дослівний переклад (калькування);
- 4) описовий переклад.

Отже, перший спосіб перекладу фразеологізмів із кольоремами, що базується на співвідношенні між одиницями французької та англійської мов є **повний еквівалент** у мові перекладу. Із загальної сукупності фразеологізмів, лише незначна частина фразеологізмів із кольоремами перекладаються в такий спосіб. Так, яскравими прикладами є наступні (DEL 1991; Chollet 2008; LDEI 1996; ODEI 2009; ODO 2024; DT 2024; ССНП 1993; НТСУМ 2007; АУФС 2006; СУМ 1970-1980; СФУМ 2008, Венгренівська 2000, Словопедія):

noir – black – чорний

(1) *marché noir* (франц.) – *black market* (англ.) – чорний ринок (укр.);

(2) *noir comme du charbon* (франц.) – *black as coals* (англ.) – вугільно-чорний, як смола (укр.) у значенні досить темного кольору;

(3) *ingratitude noire* (франц.) – *black ingratitude* (англ.) – чорна невдячність (укр.) у значенні віддячити людині за добро злом;

(4) *c'est écrit noir sur blanc* (франц.) – *it is written in black and white* (англ.) – написано чорним по білому у значенні цілком ясно, виразно, зрозуміло;
blanc – white – білий

(5) *blanc comme neige* (франц.) – *as white as snow* (англ.) – білий, як сніг;

(6) *mariage en blanc* (франц.) – *white wedding* (англ.) – весілля в білому;

(7) *col blanc* (франц.) – *white-collar worker* (англ.) – білий комірець;
rouge – red – червоний

(8) *rouge comme le sang* (франц.) – *red as blood* (англ.) – червоний як кров (укр.) у значенні відтінку червоного кольору так званого «криваво-червоного»;

(9) *rouge comme une tomate* (франц.) – *red like a tomato* (англ.) – червоний як помідор у значенні червоніти, зніжковіти;
gris – grey – сірий

(10) *mener une vie grise* (франц.) – *lead grey everyday life* (англ.) – вести сіре життя;

(11) *la barbe grise* (франц.) – *grey beard* (англ.) – сива борода (укр.) у значенні старий;
vert – green – зелений

(12) *donner le feu vert* (франц.) – *to give the green light* (англ.) – дати зелене світло, що означає надати дозвіл або погодитися з чимось;
bleu – blue – синій, блакитний

(13) *col bleu* (франц.) – *blue collar* (англ.) – блакитний комірець (укр.), тобто працівник робітничих професій;

(14) *avoir le sang bleu* (франц.) – *blue-blooded* (англ.) – блакитка кров (укр.);

rose – rose – рожевий

(15) *voir à travers des lunettes roses/ voir la vie en rose* (франц.) – *see through rose-coloured glasses* (англ.) – дивитися крізь рожеві окуляри (укр.) у значенні не помічати чиїсь або якісь недоліки.

Так, можна зробити висновок, що фразеологічний еквівалент передає повністю всі елементи фразеологізму оригіналу, французькі, англійські та українські ФО мають однаковий лексичний склад, стилістичну маркованість, семантику, точне відтворення зі збереженням компонента кольору.

Також до такого способу перекладу фразеологізмів із кольоремами з французької та англійської мов належать неповні еквіваленти, або іншими словами **аналоги** до французьких та англійських фразеологізмів в українській мові. Так, яскравими прикладами виступають наступні фразеологізми

(DEL 1991; Chollet 2008; LDEI 1996; ODEI 2009; ODO 2024; DT 2024; ССНП 1993; НТСУМ 2007; АУФС 2006; СУМ 1970–1980; СФУМ 2008):

jaune – yellow – жовтий

(16) être jaune comme un cierge pascal (франц.) – yellow as a guinea (англ.) – жовтий як лимон (укр.) у значенні дуже жовтого відтінку шкіри на обличчі;

(17) rire jaune (франц.) – to laugh on the other side of one’s face (англ.) – сміятися крізь сльози;

rouge – red – червоний

(18) rouge comme une écrevisse / une pivoine (франц.) – red as beetroot (англ.) – червоний як рак (укр.) у значенні відтінку шкіри, що почервонів, зазвичай при сором’язливості;

(19) poisson rouge (франц.) – goldfish (англ.) – золота рибка (укр.) у значенні символу здійснення найсміливіших бажань, символ справедливості;

noir – black – чорний

(20) être dans le collimateur de quelqu’un / être sur la liste noire de quelqu’un (франц.) – to be in black books (англ.) – потрапити до чорного списку (укр.) у значенні заборони діяти кому-небудь у певному середовищі;

noir – black – аналог без колірною компоненту в українській мові

(21) économie au noir (économie souterraine) (франц.) – black economy (англ.) – тіньова економіка (укр.);

noir – аналог без колірною компоненту в англійській мові – аналог з колірним компонентом в українській мові

(22) heure noire (франц.) – night hours (англ.) – темна нічка (укр.);

(23) payer au noir (франц.) – pay off the books (англ.) – чорна зарплата (укр.);

noir – black – аналог з іншим колірним компонентом в укр. мові

(24) mouton noir (франц.) – black sheep (англ.) – біла ворона (укр.);

blanc – white – аналог без колірною компоненту в українській мові

(25) chauffé à blanc (франц.) – whitehot (англ.) – допікати (дошкулити) до живого (укр.);

blanc – (переклад фразеологізму із збереженням кольороназви, але зі зміною образного порівняння)

(26) être blanc comme un linge (франц.) – to be as white as a sheet (англ.) – білий як стіна, полотно (укр.);

vert – аналог з іншим колірним компонентом в англ. мові – аналог з іншим колірним компонентом в укр. мові

(27) être vert de rage (франц.) – to be purple with rage (англ.) – бути червоним від люті (укр.);

rouge – red – аналог без колірною компоненту в українській мові

(28) *franchir la ligne rouge* (франц.) – *cross the red line* (англ.) – перейти / перейти межу, що значить не відповідати допустимій нормі чого-небудь дозволеного;

rose – *pink* – аналог з іншим колірним компонентом в укр.мові

(29) *voir des éléphants roses* (франц.) – *see pink elephants* (англ.) – напитися (допитися) до зеленого змія (до чортиків, до нестями) (укр.);

gris – аналог без колірною компоненту в англ.мові – аналог без колірною компоненту в українській мові

(30) *être gris comme un cordelier* (франц.) – *be three sheets in the wind* (англ.) – п'яний як чіп (укр.);

bleu – аналог без колірною компоненту в англ.мові – аналог без колірною компоненту в українській мові

(31) *cultiver la petite fleur bleue* (франц.) – *to indulge in sentiment / be romantic* (англ.) – розводити / розвести сентименти (укр.);

or – аналог з колірним компонентом у англ.мові – аналог без колірною компоненту в українській мові

(32) *poule aux œufs d'or* (франц.) – *goose that lays the golden eggs* (англ.) – золота жила (укр.).

Слід зазначити, що саме метод аналогів при перекладі фразеологізмів є поширеним у перекладацькій традиції і може бути застосований, коли фразеологічні одиниці мови оригіналу і перекладу є ідентичними за змістом, але базуються на іншій образності.

Наступним способом є нефразеологічний переклад фразеологізмів із кольоремами з французької та англійської мов українською, а саме дослівний. Його використовують у тому випадку, коли неможливо підібрати повний чи частковий еквівалент до фразеологізму мови оригіналу. Зокрема, перекладачі вдаються до **калькування**, що полягає у дослівній передачі образу фразеологізму вихідної мови. Проте даний спосіб є не часто вживаним у перекладацькій практиці, оскільки дослівний переклад фразеологізмів часто змінює сам зміст фразеологізму оригіналу та в більшості випадків призводить до часткової чи повної втрати його значення. Так, яскравим прикладом є наступне калькування (DEL 1991; LDEI 1996; ODEI 2009; ODO 2024; СУМ 1970-1980; Словопедія 2024):

vert – *green* – зелений

(33) *la lune est faite de fromage vert (prendre des vessies pour des lanternes)* (франц.) – *believe that the moon is made of green cheese* (англ.) – вірити, що місяць зроблений із зеленого сиру (укр.) у значенні вірити у вигадки;

(34) *l'herbe est toujours plus verte ailleurs* (франц.) – *the grass is always greener on the other side of the hill* (англ.) – трава завжди зеленіша з іншого

боку пагорба (укр.) у значенні, що колись буде краще, або десь буде краще, або у когось краще;

rouge – red – червоний

(35) dérouler le tapis rouge (франц.) – roll out the red carpet (англ.) – розіслати червону доріжку (укр.), тобто приймати з почестями;

(36) agiter une cape rouge devant un taureau (франц.) – like waving a red flag in front of a bull (англ.) – махати перед биком червоною ганчіркою, тобто дратувати когось, викликати гнів або бурхливу реакцію.

Отже, можна зрозуміти, що при такому способі перекладу фразеологізмів із кольоремами з'являються певні втрати образності, експресивності, конотації.

Наступним способом перекладу фразеологізмів із кольоремами з французької та англійської мов українською є **описовий переклад**. Під описовим перекладом слід розуміти пояснення фразеологізму мови оригіналу, що застосовується при неможливості застосування всіх інших способів перекладу і розкриває значення ФО за допомогою вільного пояснення.

Таким чином, описовий переклад ФО зводиться до перекладу не самого фразеологізму, а до його тлумачення. Це може бути пояснення, порівняння, опис, усі засоби, що передають в короткій формі зміст певної ФО (DEL 1991; Chollet 2008; LDEI 1996; ODEI 2009; ODO 2024; DT 2024; НТСУМ 2007; АУФС 2006; СУМ 1970–1980; Словопедія 2024):

black – пояснення у франц. мові – пояснення в укр. мові

(37) be in the black (англ.) – être solvable (франц.) – бути в прибутку (укр.);

(38) black leg (англ.) – briseur de grève (франц.) – штрейкбрехер / людина, яка продовжує працювати, а інші, в цей час страйкують (укр.);

(39) be in a black mood (англ.) – être de mauvaise humeur (франц.) – бути в поганому настрої (укр.);

poir – пояснення в англ. мові – пояснення в укр. мові

(40) série noire (франц.) – string of misfortunes, series of misfortunes (англ.) – низка страшних подій (укр.);

(41) papillons noirs (франц.) – temporary melancholy (англ.) – похмурі думки, тривоги / депресивні стани (укр.);

white – пояснення у франц. мові – пояснення в укр. мові

(42) white elephant (англ.) – chose sans utilité (франц.) – непотрібна річ (укр.);

blanc – пояснення в англ. мові – пояснення в укр. мові

(43) connu comme le loup blanc (франц.) – known to everyone, very well-known (англ.) – бути відомим (укр.);

(44) manger son pain blanc (франц.) – to begin with the easiest part; to enjoy something while it lasts; to have it easy (англ.) – переживати дуже щасливий період життя (укр.);

(45) regarder dans le blanc des yeux (франц.) – look smb straight in the eye (англ.) – дивитися прямо у очі (укр.);

(46) passer la nuit blanche (франц.) – spend a sleepless night (англ.) – провести безсонну ніч (укр.);

(47) mariage blanc (франц.) – sham marriage, fake marriage (англ.) – фіктивний шлюб (укр.);

(48) être une oie blanche (франц.) – naive young girl (англ.) – бути наївним (укр.);

(49) vote blanc (франц.) – blank vote (англ.) – не голосувати, не підтримати жодного із кандидатів (укр.);

red – пояснення у франц.мові – пояснення в укр. мові

(50) be in the red (англ.) – être en déficit (франц.) – бути в збитку (укр.);

(51) to come out of the red (англ.) – financièrement stable (франц.) – виплутатися із боргів (укр.);

(52) red tape (англ.) – bureaucratie (франц.) – бюрократія;

blue – пояснення у франц.мові – пояснення в укр. мові

(53) the blue-sky law (англ.) – loi sur la protection de l'épargne (франц.) – американський закон, який регулює продаж акцій та цінних паперів (укр.);

bleu – пояснення в англ.мові – пояснення в укр. мові

(54) être fleur bleue (франц.) – to be soppy / to be sentimental (англ.) – бути наївним (укр.);

yellow – пояснення у франц.мові – пояснення в укр. мові

(55) yellow streak (англ.) – être lâche (франц.) – боягузлива людини (укр.);

jaune – yellow – пояснення в укр. мові

(56) les pages jaune (франц.) – yellow pages (англ.) – телефонний довідник

purple – пояснення у франц.мові – пояснення в укр. мові

(57) to marry into the purple (англ.) – épouser un membre de la famille royale (франц.) – взяти шлюб з членом королівської сім'ї (укр.);

vert – green – пояснення в укр. мові

(58) penser vert (франц.) – think green (англ.) – піклуватися про довкілля;

(59) avoir la main verte (франц.) – have green fingers (англ.) – мати здатність до садівництва (укр.) тощо;

pink – пояснення у франц.мові – пояснення в укр. мові

(60) be tickled pink (англ.) – être heureux comme tout (франц.) – бути дуже задоволеним, радісним (укр.).

Зауважимо, що деякі французькі і англійські ФО з колоративним компонентом не мають еквівалентів в українській мові й перекладаються описово, що призводить до десемантизації ФО.

Узагальнені кількісні дані щодо застосування способів відтворення французьких та англійських фразеологізмів із кольоремами українською мовою представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Кількісна характеристика способів перекладу фразеологізмів із кольоремами з французької та англійської мов українською

Вид перекладу	Спосіб перекладу	Кількість фразеологізмів	Відсоткове відношення
Фразеологічний переклад	Повний (абсолютний) еквівалент	15	25 %
	Аналог	17	28 %
Нефразеологічний переклад	Описовий переклад	24	40 %
	Калькування	4	7 %
Всього	-	60	100 %

Із вищенаведеної таблиці щодо відсоткового співвідношення видно, що при відтворенні ФО з колоративним елементом можуть використовуватися фразеологічні способи перекладу (за допомогою абсолютного еквівалента та фразеологічного аналога), що становить 53 % від всіх видів перекладу і нефразеологічний вид перекладу (описовий переклад, дослівний переклад) і складає 47 %. Слід зазначити, що збереження колірнього компоненту у ФО відбувалося тоді, коли застосовувався еквівалентний та дослівний переклад. Добираючи абсолютний еквівалент не змінювалась образність і повністю передавався культурологічний елемент ФО. Фразеологічні кальки зберігали оригінальну образність та національну специфіку фразеологізму, але інколи значення фразеологізму могло бути некоректно відтворене та незрозумілим цільовою адресату. Фразеологічний аналог точно передав значення ФО мови оригіналу, але був побудований на іншому образі у мові перекладу. Описовий переклад, як нефразеологічних способів перекладу, пояснював значення вихідного фразеологізму, за допомогою словосполучення чи

речення. У такому випадку кольороназва не зберігалась і сама ФО не відтворювалась, а лише описувалась.

Кругова діаграма з кількісними даними демонструє різні способи як фразеологічного, так і нефразеологічного перекладу фразеологізмів у відтворенні французьких та англійських ФО з колоративом в українських перекладах відібраних методом суцільної вибірки з лексиграфічних джерел (рис. 2).

Рис 2. Структура вживання способів перекладу фразеологізмів із елементами кольорів з французької та англійської мов українською

ВИСНОВКИ

Отже, наукова розвідка підтвердила, що найбільш характерним видом перекладу фразеологізмів із кольоремами з французької та англійської мов українською є такий нефразеологічний спосіб перекладу, як описовий переклад, що становить 40 % (24 фразеологізмів із кольоремами) з усієї сукупності розглянутих методів. Слід вважати підбір аналога (традиційного еквіваленту) фразеологічного виду перекладу, другим за частотою способом передачі фразеологічних одиниць із кольоремами із французької та англійської мов українською, що становить 28 % від всіх способів (17 фразеологізмів). Менш поширеними є вживання повного еквівалента (фразеологічний вид перекладу), що становить 25 % (15 фразеологізмів) та найменшу частину – калькування (нефразеологічний вид перекладу), що становить 7 % (4 фразеологізми). Зустрічаються випадки, коли при перекладі ФО з колоративом з французької та англійської мов українською, не завжди вдається зберегти кольороназву, а іноді вона замінюється іншим колоронімом, що є типовим для мови перекладу.

Проведений аналіз засвідчив, що у французькій та англійській картинах світу спостерігається багато спільного у сприйнятті кольорів. В обох мо-

вох присутнє майже ідентичне сприйняття білого і чорного кольорів (*white Christmas – Noël blanc; black hole – trou noir*). Жовтий колір має негативну семантику у французькій та англійській мовах (*yellow press, colère jaune*) і українській мові (*жовта преса, жовтий диявол, жовтороте пташеня*); синьому кольору властиве похмуре забарвлення, що передає смуток і печаль (*feel blue, avoir une peur bleue, avoir du bleu à l'âme, бідний, аж синій*). Червоний колір у французькій картині світу асоціюється іноді з небезпокою (*travailler dans le rouge – вбивати*), в українській мові, червоний є символом краси (*червоний як рожа*). Для англійської картини світу червоний колір типовий і може мати як позитивні (*as red as cherry – кров з молоком*) так і негативні конотації (*to be in the red – мати заборгованість*). Сірий вважається кольором похмурості та буденності і у фразеологізмах з цим компонентом часто актуалізуються метонімічне перейменування (*faire travailler sa matière grise – use your gray matter – змусити працювати свою сіру речовину, свій мозок*) та відображається негативне значення (*grise mine – кисла фізіономія, the men in gray suits – сірий кардинад*). Рожевий подається у французькій і англійській картинах світу з семами позитивного настрою, впевненості, щастя, задоволення (*get into the pink of health, voir tout en rose, рожеві мрії*). Зелений колір в ідіоматичних одиницях має найчастіше позитивну оцінку (*avoir la main verte – have green fingers – мати здатність до садівництва*). Фіолетовий колір вважається кольором аристократії, приналежності до знатного роду у британській культурі, адже до XIX століття колір був дуже рідкісним і тому таке вбрання могли собі дозволити тільки члени королівської родини (*born in the purple – народитися в розкоші*), фіолетовий колір менше представлений у франкомовній картині світу. Коричневий не часто був представлений в складі фразеологізмів та асоціюється з брехнею, недовірою, нещирістю у французькій, англійській та українській картинах світу (*brown power, flambé de brun au coeur, langue brune, коричнева чума*).

Таким чином, фразеологічна картина світу є складником мовної системи, вона несе певний символізм, інформацію про культурні норми, відображає світогляд та асоціації в кожній мові. При відтворенні семантики колірної лексики ФО слід враховувати, що колір є соціокультурний елемент, який віддзеркалює національно-культурну специфіку мови.

Використана література

- Бацевич, Флорій С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007.
[Bacevič, Florij S. Slovník terminiv mižkul'turnoj komunikacii. Kijiv: Dovira, 2007]
- Венгренивська, Марія А., Г.Ф. Венгренівська, Т.Б. Оратовський (упоряд.) «Українсько-французький і французько-український фразеологічний словник». Київ: Генеза, 2000.

- [Vengreniv's'ka, Marià A., G.F. Vengrenov's'ka, T.B. Oratov's'kij (uporâd.) Ukraïns'ko-francuz'kij i francuz'ko-ukraïns'kij frazeologičnij slovník. Kiïv: Geneza, 2000: 274]
- Жуйкова, Маргарита В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов (монографія). Луцьк: Вежа, 2007.
- [Žujkova, Margarita V. Dinamični procesi u frazeologičnij sistemì shìdnoslov'âns'kih mov (monografiâ). Luc'k: Veža, 2007]
- Забіяка, Віра А., І. М. Забіяка «Світ фразеологізмів». Етимологія, тлумачення, застосування (практ. посібник). Київ: ВЦ Академія, 2012.
- [Zabiâka, Vira A., Ì. M. Zabiâka «Svit frazeologizmiv». Etimologîâ, tumačennâ, zastosuvannâ (prakt. posibnik). Kiïv: VC Akademiâ, 2012]
- Зорівчак, Роксолана П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). Львів: Видавництво Львівського університету, 1989.
- [Zorivčak, Roksolana P. Frazeologična odinicâ âk perekladoznavča kategoriâ (na materialì perekladiv tvoriv ukraïns'koï literaturi anglijs'koû movoû). L'viv: Vidavnictvo L'viv's'kogo universitetu, 1989]
- Карабан, В'ячеслав І. «Переклад англійської наукової і технічної літератури». Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми (посібник). Вінниця: Нова книга, 2004.
- [Karaban, V'âčeslav Ì. «Pereklad anglijs'koï naukoivoï i tehničnoï literaturi». Gramatični trudnoši, leksični, terminologični ta žanrovo-stilistični problemi (posibnik). Vinnicâ: Nova kniga, 2004]
- Корунець, Ілько В. Теорія і практика перекладу» (аспектний переклад). Вінниця: Нова книга, 2003.
- [Korunec', Ì'ko V. Teoriâ i praktika perekladu» (aspektnij pereklad). Vinnicâ: Nova kniga, 2003]
- Поповић, Лјудмила. «Опозиција „сјајно” – „без сјаја” као основа категоризације назива за боје у словенском фолклору». Зборник Матице српске за славистику 77, 2012: 7–40.
- [Popović, Ljudmila. «Opozicija „sjajno” – „bez sjaja” kao osnova kategorizacije naziva za boje u slovenskom folkloru». Zbornik Matice srpske za slavistiku 77, 2012: 7–40]
- Прадід, Юрій Ф. Фразеологічна ідеографія (практика досліджень). Крим: Сімферополь, 1997.
- [Pradid, Ūrij F. Frazeologična ideografiâ (praktika doslidžen'). Krim: Simferopol', 1997]
- Савченко, Любов В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови. Етимологічний та етнолінгвістичний аспекти (монографія). Сімферополь: Доля, 2013.
- [Savčenko, Lûbov V. Fenomen etnokodiv duhovnoï kul'turi u frazeologii ukraïns'koï movi. Etimologičnij ta etnolingvistični aspekti (monografiâ). Simferopol': Dolâ, 2013]
- Селіванова, Олена О. Нариси з української фразеології» психокогнітивний та етнокультурний аспекти (монографія). Київ, Черкаси: Брама, 2004.

- [Selivanova, Olena O. Narisi z ukraïns'koï frazeologïi] psihokognitivnij ta etnokul'turnij aspekti (monografiâ). Kiïv, Ćerkasi: Brama, 2004]
- Селіванова, Олена О. Сучасна лінгвістика (термінологічна енциклопедія). Полтава: Довкілля, 2003.
- [Selivanova, Olena O. Sučasna lingvistika (terminologična enciklopediâ). Poltava: Dovkillâ, 2003]
- Скрипник, Лариса Г. Фразеологія української мови (монографія). Київ: Наукова думка, 1973.
- [Skripnik, Larisa G. Frazeologiâ ukraïns'koï movi (monografiâ). Kiïv: Naukova dumka, 1973]
- Чередниченко, Олександр І. Про мову і переклад. Київ: Либідь, 2007.
[Ćeredniĉenko, Oleksandr Ĭ. «Pro movu i pereklad». Kiïv: Libid', 2007]
- Baker, Mona. In *Other Words: a Coursebook on Translation*. London and NewYork: Routledge, 2011.
- Bally, Charles. *Traité de stylistique française*. Heidelberg, 1909, 2e éd. Heidelberg, 1930–1931, 3-e éd. Genève, Paris, 1951.
- Chitra, Fernando. *Idioms and Idiomaticity*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Moon, Rosamund. *Fixed Expressions and Idioms in English: a Corpus-Based Study*. Oxford: Clarendon, 1998.
- Popovic, Lyudmila. «Prototypical and stereotypical color in Slavic languages: Models based on folklore». [In]: R. E. MacLaury, G. V. Paramei & D. Dedrick (eds.) *Anthropology of Color: Interdisciplinary Multilevel Modeling*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007, 408–422.
- Saussure, Ferdinand de. «Cours de linguistique générale» publié par Charles Bally et Albert Sechehaye avec la collaboration de Albert Riedlinger. Paris, 1922.

Джерела

- АУФС: Англо-український фразеологічний словник (уклад. К.Т. Баранцев). 3-тє вид. Київ: Т-во Знання, КОО, 2006.
- [AUFS: Anglo-ukraïns'kij frazeologiĉnij slovník (uklad. K.T. Barancev). 3-tê vid. Kiïv: T-vo Znannâ, KOO, 2006]
- НТСУМ: Новий тлумачний словник української мови в 3-х томах. (уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко). Київ: Аконт, 2007: Т. 1 /А-К/. 926, Т. 2 /К-П/. 926, Т. 3 /П-Я/
- [NTSUM: Novij tlumaĉnij slovník ukraïns'koï movi v 3-h tomah. (uklad.: V. V. Āremenko, O. M. Slipuško). Kiïv: Akonit, 2007: T. 1 /A-K/. 926, T. 2 /K-P/. 926, T. 3 /P-Ā/]
- Словопедія. Українські тлумачні словники. <<http://slovopedia.org.ua>> 07.01.2024.
- [Slovopediâ. Ukraïns'ki tlumaĉni slovníki. <<http://slovopedia.org.ua>> 07.01.2024]
- ССНП: Словник стійких народних порівнянь (уклад. О.С. Юрченко, А.О. Івченко). Харків: Основа, 1993.

- [SSNP: Slovník stýjkých narodních porůvnán' (uklad. O.S. Ťrčenko, A.O. Īvčenko). Harkiv: Osnova, 1993]
- СУМ: Словник української мови в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Том IX, 1978.
- [SUM: Slovník ukraíns'koї movi v 11 tomah. Kiiv: Naukova dumka, 1970–1980. Tom ĪH, 1978]
- СФУМ: Словник фразеологізмів української мови (уклад. В.М. Білоноженко). Київ: Наук. думка, 2008.
- [SFUM: Slovník frazeologizmův ukraíns'koї movi (uklad. V.M. Bìlonoženko). Kiiv: Nauk. dumka, 2008]
- Chollet I. Les expressions idiomatiques. CLE INTERNATIONAL, 2008.
- DEL: Dictionnaire des expressions et locutions d'Alain Rey et de Sophie Chantreau. Paris: Le Robert, 1991.
- DT: Dictionary and Thesaurus. Merriam-Webster Online. <<http://www.merriam-webster.com/dictionary>> 07.01.2024.
- LDEI: Longman Dictionary of English Idioms. London: Longman Group UK Ltd, 1996.
- ODEI: Oxford Dictionary of English Idioms. Volume 2. / A.P. Cowie, R.Mackin & I.R. McCaig. New York: Oxford University Press, 2009.
- ODO: Oxford Dictionaries Online. Oxford University Press. <<http://www.oxforddictionaries.com>> 07.01.2024.

ФРАЗЕОЛОШКЕ ЈЕДИНИЦЕ С НАЗИВОМ БОЈЕ У ФРАНЦУСКОЈ И ЕНГЛЕСКОЈ СЛИЦИ СВЕТА И НАЧИНИ ЊИХОВОГ ПРЕНОШЕЊА У УКРАЈИНСКОМ ЈЕЗИКУ

Резиме

У раду се анализирају карактеристике употребе назива за боје у фразеологизмима у француском и енглеском језику и описију начини њиховог преношења у украјинском језику. Компаративна анализа симболичких значења боја врши се узимајући у обзир језичку и вањезичку културолошку специфичност различитих фразеолошких слика света будући да фразеолошке јединице припадају низу лингвокултуролошких појава захваљујући својој способности да одражавају национални менталитет и систем вредности народа. Фразеолошке јединице могу се сматрати и за ванлингвистички елемент у коме су представљени универзални појмови сваке културе који чине својеврсни модел света. Разматра се на који начин називи боја одражавају стилску маркираност фразеолошке јединице и показује да већина фразеологизама с наведеном компонентом служи за вредновање – изражавају негативну или позитивну карактеристику, а понекад су и вредносно неутрално обојени.

Као материјал за истраживање послужило је 60 назива за боје у саставу фразеолошких јединица француске и енглеске слике света издвојених ексцерпцијом и њихов превод на украјински језик. Као резултат, издвојена је у пракси најчешће коришћена класификација типова репродукције фразеолошких јединица према фразеолошком и нефразеолошком преводу. Анализом је установљено да се 47% од укупног броја фразеологизама преводи путем нефразеолошке врсте превода (описни или дословни превод), док се 53% преводи путем фразеолошког превода (апсолутни еквивалент и аналог). Уочени су још и начини превода као што су: потпуни еквивалент (25%), аналог (28%), описни превод (40%), калкирање (7%).

Потпуни еквивалент представља фразеолошку конструкцију која постоји у украјинском језику и поклапа се у садржају с француским и енглеским фразеологизмима уз очување елемента назива за боју. Аналог, одн. таква устаљена украјинска конструкција, по значењу је еквивалента француском или енглеском фразеологизму, али се на сликовном плану потпуно или делимично разликује од њега, некада је без компонентне с називом боје или је она другачија. Описни превод преноси смисао француског или енглеског фразеологизма слободним изразима без чувања компоненте за назив боје. Калкирање се примењује у оним случајевима када се издваја сликовна основа фразеологизма или када француска или енглеска конструкција не могу да се пренесу помоћу других преводилачких техника.

Кључне речи: језичка слика света, фразеолошке јединице, називи боја, начини превођења, фразеолошки еквивалент, фразеолошки аналог, описни превод, дословни превод.